մութեան անհրաժեշտութեան ինքնաճանաչողութիւնը, նրանց, այդ ունևորների պարտքն է իրանց նիւթական կարողութեամբ, իրանց մտաւոր անձնական աշխատութեամբ լինել հասարակութեան առաջնորդներ։

Մենք չենք խօսում հին սերունդին պատկանող մեր ազգի հարուստների մասին, մեր գանագան Անանօվների, Սանասարօվների, Միրզօվների, Զիլթախօվների, Կրասիլնիկովների և այլ սրանց նմանների մասին։— Սրանց անձնական մտաւոր աշխատանքը, քանի որ նրանք միայն հարստանալու համար բնական խելք ունեն, բայց ոչինչ լուսաւորութիւն չունեն, ի հարկէ, անկարող է մեզ որ և է կերպով առաջնորդելու, նրանք կարող էին, եթէ չոր ու ցամաք էգոիստներ չը լինէին, միայն իրանց փողով օգնելու այս կամ այն մտաւոր ձեռնարկութեանը։ Բայց դժբաղդաբար սրանց որդիներն էլ, որոնք կարծում են թէ պատկանում են լուսաւորված նոր սերունդին, այն տեսակ դաստիարակութիւն և կրթութիւն են ստանում, որ դառնում են իրանց հայրերից էլ նսեմ, անտարբեր դէպի ազգի կարիքները, իրանց հայրերի ձեռքով դիզած փողերը ցուր տալ շռայլ և աննպատակ կեանքի վրա վատնողներ.... Սրանց վրա մենք աւելի պակաս յոյս ունենք, քան թէ, մինչև անգամ, նրանց ազգ հայրերի վրա։

Միջին ունևոր դասակարգի լուսաւորված հայ երիտասարդներին և օրիորդներին ենք դիմում. ձեր պարտաւորութիւնն է, քանի որ մեզանում չէ վարձատրվում մտաւոր գործունէութիւնը, յանձ առնել ձեր նիւթական կարողութեան և ձեր անձնական աշխատանքի օգնութեամբ մտաւոր առաջնորդներ դառնալ դեռ ինքնաճանաչողութեան զգացմունքից զուրկ, մտաւոր կեանքը աւելորդ բան համարող, թշուառ և անբարոյականացրած ազգի։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Տաթևու վանք, 23 յուլիսի

Ամսոյս 20-ին, երկուշաբթի, մօտ ժամի մէկին, այստեղ պատահեցաւ բաւական մեծ երկրաշարժ։ Մի րոպէում երեք զարկ կրկնվեցաւ միմեանց հետից զարմանալի արագութեամբ։ Վերջին զարկից յետոյ լսվեցաւ մի սոսկալի որոտումն, իբրև հազարաւոր կառքերի արագ ընթացքի ձայն։ Հաւաքած տեղեկութիւններից երևում է որ՝ այս երկրաշարժը եղել է Տաթևու ամբողջ վիճակում, գուցէ և ուրիշ տեղերում։ Տեղ տեղ այնչափ սաստիկ է եղել որ՝ օրինակ Տաթևու սարի լանջի վրա մի բաւական տեղ փուլ է եկել, Սվարանց գիւղում ամրաչէն եկեղեցու պատերը ճաքել են, և այլն։

Արժանի է ուշադրութեան այն տպաւորութիւնը, որ գործում է երկրաշարժը։ Ես, Տաթևու վանքի միաբանների և այլ ուխտաւորների հետ գնացել էինք այդ օրը ուխտ մօտակայ վանքը, որ կոչվում է Մեծ Անապատ։ Մինչդեռ ճաշի նստած էինք մօտ 15—20 հոգի սալայատակ գեանի վրա, յանկարծ չարժվեցան մեր տակի քարերը։ Ակնթարթ արագութեամբ սրան խօսակցութիւնը տեղի տուեց մի գերեզմանային լռութեան։ Դեռ ես մենք չը սթափված երկրորդ անգամ օրօրվեցաւ երկիրը և ամենքը կարծես թէ մի ելեքտրական ուժգին զարկով ցնցուած վերթռան և ոտի կանգնեցան։ Այդ իսկ վայրկեանում կրկնվեցաւ երրորդ և աւելի սաստիկ չարժը սոսկալի գոռոցով և ամենքը փախան անգիտակցաբար զանազան կողմ։ Երբ երկրաշարժը հանդարտվեցաւ՝ տեսանք որ աժենքի երեսին տիրել էր մեռելային դեղնութիւն, բայց աւելի չատ վախեցել էին կանայքը, որք չէին կարողանում հանգստանալ երկար ժամանակ։

Վ. Վ. Բաստամեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լսում ենք որ պ. Ս. Մանդինեան արդէն հրատարակված է պրօֆեսօր Էջմիածնի ճեմարանի 4,000 րուբլ առճիկով։

Ուրբաթ, յուլիսի 31-ին հայ-սիրողների ներկայացումը Արծրունու թատրոնում չատ լաւ անցաւ։ Մանաւանդ տիկին Փաչայեան-Տէր-Գրիգորեան հիացրեց ամենքին իր ընորհալի խաղով և դուրեկան երգեցողութեամբ։ Խանէմի դերում նա չատ լաւ էր, բայց Թոյլ էր Լմմայի դերում, հերթ ապտակներ պիէսայի մէջ։ Պ. Տէր-Գրիգորեանին խորհուրդ կը տանք կուպլէտներ երգելու ժամանակ ընտրել այնպիսի կուպլէտներ, որոնք որ և է հասարակական հեգնական իմաստ ունեն, որովհետև ձայն չունենալով, նա չը պէտք է այնպիսի կուպլէտներ երգի, որոնց գլխաւոր նպատակը նոյն իսկ երգեցողութիւնն է։ Նրա առաջին երգած կուպլէտը «Լիմոնադ» չատ լաւ անցաւ, բայց երկրորդը չատ անյաջող էր։ Նա պէտք է համոզվի որ ձայն չունի, և պէտք է այսուհետև չարունակի մեր կարծիքով առաջին կուպլէտի պէս կուպլէտների երգելը։ Ինչ և իցէ այդ տեսակ թեթև, դուրեկան ներկայացումները ոչինչ վնաս չեն կարող հասցնել թատրոնական կոմիտէին, ինչպէս կարծատես և իշխան Ամատունու Ջերմ բարեկամներից մի քանիսներ հաւատացնում են և իրանց բացակայութեամբ այս տեսակ ներկայացումների դէմ բողոքում են։ Մինչ մի ֆիլհարմոն, մի թեթև վէպ, կարող են վնասել մի փիլհասիական գրուածքին, մի ծանր առաջնորդող յօդուածին։ Կոմիտէը տալիս է «Համլէտ», «Դօն Կարլոս», տալիս է պիէսաներ Թոյնով, ըէվոլվէրներով, ուրուականներով,—մինչ այդ տեսակ փիլհասիական ներկայացումների հետ կարող են մրցել թեթև ամառնային, վոդեվիլներից բաղկացած ներկայացումներ երգեցողութեամբ և պարով։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԽՆԴԻՐ

„Порядокъ“ լրագիրը հայոց խնդրին նուիրել է հետևեալ յօդուածը։

Ցունական խնդրի լուծվելուց յետոյ Թիւրքաց Ասիայի մէջ ծագելու է մի այլ խընդիր, որի վճռելուն, ինչպէս երևում է Անգլիան մտադիր է եռանդով նպաստել։ Հերթական խնդիրը այժմ հայոց հարցն է։

Բերլինի դաշնագրի 61 յօդուածի համեմատ «Բ. Դուռը պարտաւորվում է անյապաղ իրագործել տեղական պահանջների համեմատ բարեկարութիւններ և վերանորոգութիւններ հայերով բնակեցրած նահանգների մէջ և պաշտպանել նրանց տպաւորութիւնը չերքէզների և քիւրդերի դէմ։ Բ. Դուռը պարբերաբար կը հաղորդէ իր գործադրած միջոցների մասին պետութիւններին, որոնք կը հսկեն այդ միջոցների գործադրութեան վրա»։

Բերլինի դաշնագրի ստորագրելուց յետոյ անցել են երեք տարիներ և Բ. Դրան խոստացած վերանորոգութիւնները և բարեկարութիւնները դեռ ևս մինչև անգամ բողոքին չեն սկսվել։ Ը՛նչ նայելով, որ Անգլիան շատ անգամ յիշեցնում էր Բ. Դրանը նրա պարտականութիւնը, վերջինը կողմնակի պատասխաններ էր տալիս, աշխատելով առաջն առնել այն հարցի, որի լուծելը գուցէ իր ոյժերի համեմատ չէր։ Բ. Դուռը երբեմն պատճառ էր բերում, թէ առաջ անհրաժեշտ է վերջնական սահման որոշել Թիւրքիայի և Ռուսաստանի մէջ, երբեմն Հայաստանի մէջ եղած սարսափելի սովը էր պատճառ բերում, երբեմն քիւրդերի ապստամբութիւնը և նրանց պատերազմը պարսիկների հետ, իբրև պայմաններ, որոնք խանգարում են վերանորոգութիւնների լսելուն։ Միւս կողմից հայերի և մանաւանդ նրանց ինտելիգենցիայի անհաբերութիւնը հետզհետէ սաստկանում էր։ Չէնց որ նրանց չահերը պաշտօնապէս մտան միջազգային դաշնագրի մէջ, նրանք չէին կարող երկու ձեռքով չը բռնել այդ իրաւաբանական կարելութիւնը նրանց ազգային վիճակը բարելաւելու համար։

Վաղուց կորցրած լինելով իրանց ազգային անկախութիւնը, հայերը չատ քիչ անգամ փորձել են վերականգնել այդ անկախութիւնը։ Ձարպկի, արդիւնաբերող և առևտրական ժողովուրդ լինելով, հայերը կարողացել են ամեն տեղի հետ յարաբերութիւններ կապել և հարստանալ այդ կողմից հրէաներին յիշեցնելով։ Բայց թիւրքիայի մէջ նրանք առանձին ոյժ են ձեռք բերել։ Թիւրքիայի մէջ նրանց կարելի է պատահել բոլոր հիմնարկութիւնների մէջ, որտեղ նրանք համեմատաբար բարձր պաշտօններ չեն վարում, որոնց ստանալու համար նրանք պէտք է մահմետականութիւն ընդունէին։ Նրանց այնտեղ չեն սիրում շահասիրութեան և խորամանկութեան համար, ինչպէս ուրիշ տեղերում հրէաներին չեն սիրում, բայց մի և նոյն ժամանակ առանց նրանց չեն կարող ապրել, որովհետև նրանք պիտանի մարդիկ են դարձել և պէտք է խոստովանել, որ վերջին ժամանակներում մեծ առաջադիմութիւն են գործել մտաւորապէս և քաղաքականապէս։

Հայոց հարցը բարձրացրած է և պաշտպանվում է գլխաւորապէս նոյն իսկ հայերի կողմից և մեր ժամանակներում չէ կարելի նրա վրա ուշադրութիւն չը դարձնել և դրականապէս չը նպաստել նրա լուծելուն։ Հայերի գլխաւոր մտաւոր ոյժերը գտնվում են Կ. Պոլսի, Վենետիկի և գլխաւորապէս Թիֆլիսի մէջ, որտեղ նրանք քաղաքային ազգաբնակութեան կէսն են կազմում։ Ընդանցից այնպիսի անձնաւորութիւններ են պատահել, որոնք իրանց ամբողջ հարստութիւնը գործ են դրել իրանց հայրենակիցների և հայոց ինքնավարութեան գաղափարի համար։ Դեռ ևս անկարելի է նախատեսել, թէ ժամանակով այդ շարժումը ինչպիսի հետևանք կունենայ։ Բայց առաջուց կարելի է ասել, որ ընդունակ, գործունեայ և ինքնաճանաչութեան հասած մի ազգութիւն չէ կարող երկար ժամանակ սորուկ մնալ։

Աւելի էլ կասենք. այսուհետև այդպիսի մի ազգութեանը սորկութեան մէջ պահելը համապատասխան չէ այն պետութիւնների ուղղակի չահերին, որոնց իշխանութեան տակ նրանք գտնվում են։ Եթէ թիւրքիան չէ կամենում բարելաւել և վերանորոգել հայերի կառավարելու եղանակը, դրա փոխարէն Ռուսաստանը կարող է այդ գործին ձեռնարկել, որ նրա չափ հաւասար քաղաքական իշխանութիւն ունի հայերի վրա։ Միջազգային և պատերազմական կողմերից անվտանգ հայոց ազգութիւնը կարող է Ռուսաստանի ամենաօգտակար դաշնակիցը լինել իբրև կովկասի ազգաբնակութեան ամենագործունեայ և կուլտուրական տարր։ Ռուսաստանը կարող է նշանաւոր ազդեցութիւն ունենալ Թիւրքիայի հայ ազգաբնակութեան վրա, որ տանջված է Թիւրքաց վարչական անկարգութիւններից և քիւրդերի կամայականութիւններից, եթէ կովկասի հայ ազգաբնակութեանը այնպիսի իրաւունքներ կը տայ, որոնք կը համապատասխանեն կովկասեան այլ ազգութիւններին հասարակական ազատութեանը և տնտեսական բարօրութեանը։

Մենք նախատեսում ենք այն պատասխանները, որոնց կը սան մեր այս կարծիքին հայոց խնդրի վերաբերութեամբ։ Մեզ կարող են ցոյց տալ հայոց բնաւորութեան Թոյլ կողմերը, որոնց մենք վերևը յիշեցինք, նրանց անչափաւոր պահանջները և իշխանասէր ձգտումները։ Բայց այդ պատասխանները դժուար չէ հերքել։ Ռուսաստանից է կախված Թոյլ տալ, որ զարգանան իր հպատակ ազգութեան այդ Թոյլ կողմերը, այդ անչափաւոր պահանջները և իշխանասէր ձգտումները։ Նրանք առհասարակ զարգանում են և դառը պատուղներ են տալիս այնտեղ, որտեղ յարաբերութիւնները հաւասար իրաւունքների վրա չեն հիմնված, որտեղ պատահմունքները և կամայականութիւնը փոխարինում են օրինական կարգերին և ախտահատկապէս որոշված գործողութեան եղանակին։ Միայն այսպիսի դէպքերում մի հպատակ ազգութիւն, եթէ նա խելօք և ձարպիկ է, ոչ Թէ միայն միւս աւելի քիչ զարգացած և ընդունակ ցեղերի, այլ և նոյն իսկ տիրապետող ազգութեան գլխին է նստում...

ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Միացեալ Ընկերութեանց կենդրոնական ժողովոյ ԹԹ նիստը տեղի ունեցաւ կիրակի, ժամ 7-ին, Գալաթիոյ կենդրոնական վարժարանին մէջ, ընդ նախագահութեամբ Առաքել Ալթունեանցի էֆենտիի և ի ներկայութեան 20-ի չափ երեսփոխանաց։ Առնագրութեան ընթերցումէն և վաւերացումէն յետոյ, երեսփոխան Մ. Ոսկեան էֆենտիի հրաժարականն ընդունեցաւ։ Առաջին Ատենապետը պ. Անդրանիկ Ալվանեան հրաժարականն ալ ընդունելով, յաջորդ նստին Թողուեցաւ նոր ատենադպրի ընտրութիւնն։ Ցետոյ կենդրոնական ժողովոյ դիւանաց պակասեալ անդամներուն տեղ նոր ընտրութիւն կատարվելով, Օրինադրական դիւանի անդամ ընտրուեցան Տոքտոր Փէշտիմալճեան և պ. Արփիար Արփիարեան, Նախաքննիչ դիւանի անդամ ընտրուեցաւ պ. Գէորգ Ապտուլլահ և Վերաքական դիւանի անդամ ընտրուեցաւ պ. Յ. Եուսուֆեան։ Ներքին կանոնագիրն Օրինադրական դիւանի քննութեանն յղել որոշվելէ յետոյ, վարչութեան տեղեկագրին անլոյծ մնացած 5 խնդիրներուն վրայ վիճաբանութիւն բացուեցաւ։ Այս խնդրոյ կապակցութեամբ պ. Ներսէս Տուրոբերեան ուսչին մի նամակն, որ կը պարունակէր երկու առաջարկ. ուսուչը կը խնդրէր որ Կոփայ Ս. Դանիէլի վանուց գարպացմանն համար Տնօրէնն ժողովը գնէ և յղէ նմա 10 Խրիմեան կովեր՝ ցուլով միասին, և 6 Ռուսական ձիեր՝ արուով միասին, և ստանձնէ նաև Մշոյ Ս. Յովհաննու վանուց ուսչութիւնն։ Վարչութեան կարծիքն ուզելով այս խնդրոյն վրայ, Տնօրէն ժողովոյ ատենապետ պ. Մինաս Չերաղ յայտարարեց Թէ ինք և իր պաշտօնակիցք, Միացեալ Ընկերութեանց գործին նուիրելով իրենց ժամանակ և աշխատանք, լոկ ազգասիրական զգացումէ շարժեալ են և Թէ, իբր ազգասէր, չեն կարող անտարբեր մնալ Հայաստանի և Կիլկիոյ ազգայնոց անտեսական վիճակի բարւոքման. այլ յարեց, քանի որ իրենք պաշտօնեայ են ուսումնասիրած ընկերութեանմէն, որ իւր պահեստի գումարն իսկ գործածելու ստիպուած է այժմ՝ իւր 28 վարժարաններուն ծախքը հոգալու համար, կը ցաւին որ չը պիտի կարենան հաւանիլ